

TÜRK VE FRANSIZ YARGI SİSTEMİNDE TERÖR SUÇLARININ SORUŞTURULMASI VE KOVUŞTURULMASI

*Dr. Mustafa TAŞKIN**

GİRİŞ

Çağdaş toplumlarda özgürlükler ile güvenlik olgusu arasında kritik bir dengenin kurulduğu ve bu dengenin korunduğu görülmektedir¹. Ülkemizde imparatorluktan ulus devlete geçiş, demokratik siyasi hayata geçişte yaşanan sorunlar, askeri müdahaleler, muhtıralar ve son olarak çeyrek asırdan beri mücadele edilen terör, özgürlük güvenlik dengesinin iyi şekilde kurulmasına olanak tanımamıştır. Her zaman güvenliğin sağlanması ön planda tutulmuştur.

Bu yaklaşımın önemli yansımalarından birisi de Devlet Güvenlik Mahkemeleri'dir. Bu mahkemeler kuruldukları günden itibaren gerek oluşumu ve gerekse uyguladığı yargılama usulü bakımından ciddi şekilde eleştirilmiştir. Nihayet 2004 yılında 5170 sayılı Kanunla Anayasanın 143 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmış ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri ilga edilmiştir.

Bu mahkemelerin kapatılmasından doğabilecek olası boşluğun doldurulması amacıyla önce 5190 sayılı Kanunla, daha sonrada 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250 ve devamı maddeleri ile özel yetkili ağır ceza mahkemeleri kurulmuştur. Günümüzde bu mahkemeler de tartışılmakta ve kapatılmaları gerektiği dile getirilmektedir.

Biz bu çalışmamızda aynı konuda çağdaş ülkelerdeki durumun ne olduğuna bakmak istedik. Gerek nüfus sayısı gerek demografik yapısı itibariyle Ülkemizle büyük benzerlikler taşıyan Fransız yargı sisteminin karşılaştırma yapmak için iyi bir örnek olacağını düşünerek Fransız ve Türk yargı sisteminde görev yapan özel yetkili mahkemeleri karşılaştırmak istedik.

* Hakim - Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Daire Başkanı.

1 Bazen bu dengenin bozulduğunu ve güvenlik algısının daha ön plana alındığını görmek de mümkündür. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası ABD'nde bu dengenin güvenlik yönünde ciddi şekilde bozulduğu dile getirilebilir.

Bu makalede önce Fransa'daki özel yetkili mahkemelerin oluşumu, görevi ve yargılama usulünü ele alacağız, ardından da aynı konular bakımından Ülkemizde faaliyet gösteren özel yetkili mahkemeleri inceleyeceğiz. Sonuç kısmında ise iki ülkedeki terör yargılaması sistemini karşılaştırmaya çalışacağız.

I- Fransız Yargı Sisteminde Özel Yetkili Mahkemeler

A- Genel Açıklama

Fransız yargı sisteminde özel yetkili mahkemeler iki alanda kendini göstermektedir. Birisi terör suçları diğeri ise askerlerin işlediği bazı önemli suçlardır.

Aşağıda ayrıntılarıyla anlatılacağı gibi, terör suçlarını yargılamak amacıyla Paris'te özel yetkili bir ağır ceza mahkemesi oluşturulmuştur.

Yine her istinaf bölgesinde bazı askeri suçları yargılamakla görevli ağır ceza ve asliye ceza mahkemeleri kurulmuştur.

Aslında Fransız yargı sisteminde, barış zamanında, ülke sınırları içinde işlenen ağır suçlar bakımından askeri mahkemeler tamamen ilga edilmiştir. Kural olarak askerler de herkes gibi genel yetkili mahkemelerde yargılanırlar². Ancak değişik gerekçelerle, askeri alandaki bazı ağır suçların genel yetkili mahkemelerde yargılanmasında milli güvenlik ve askeri sırlarla ilgili bazı sakıncalar görülerek, her istinaf mahkemesi yargı çevresinde bu ağır suçları yargılamakla görevli özel yetkili bir ağır ceza mahkemesi oluşturulmuştur³.

Yine bazı askeri suçları yargılamakla görevli özel yetkili asliye ceza mahkemeleri bulunmaktadır⁴. Fransız Meclisi, askeri alandaki uyuşmazlıkların görüleceği mahkemeleri merkezileştirmiş⁵ ve bazı nitelikteki suçların yargılanmasının az sayıdaki uzman mahkeme tarafından yapılmasını uygun görmüştür. Bu amaçla her istinaf mahkemesinin yargı çevresinde, o bölgede işlenen bazı suçları (delit) yargılamakla görevli, özel

2 Regoli, s. 120.

3 Heraud-Maurin, s. 62.

4 Özel yetkili asliye ceza mahkemeleri, bir başkan ve iki hakim üyeden oluşur (CPP, 398). Bu mahkemede görev yapacak başkan ve üyeler, askeri alanda uzman sivil hakimlerdir. Başkanın ve hakimlerin atanmasında genel mahkemelerde hakimlerin atanmasına ilişkin usul ve koşullar uygulanır. Debeurain, 112.

5 Perrot, s. 169.

yetkili asliye ceza mahkemeleri kurulmuştur (CPP 697)⁶. Başka bir ifadeyle, yeni mahkeme kurulmaksızın, zaten kurulu bulunan bir asliye ceza mahkemesi, bu davaların yargılamasını yapmakla görevlendirilmiştir⁷.

Yetkileri askeri suçları yargılamak üzere her istinaf mahkemesi yargı alanında kurulan asliye ve ağır ceza mahkemeleri makalemizin kapsamı dışında tutulmuştur. Biz bu makalede esas itibariyle terör suçlarını yargılamakla görevli Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesinin oluşumunu, görevini ve yargılama usulünü incelemeye çalışacağız.

B- Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi

1- Oluşum

Kural olarak Fransa'da her bölgede (departman) o bölgenin adıyla anılan ve o bölge sınırlarında yetkili bir ağır ceza mahkemesi bulunmaktadır⁸.

Ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ile iki hakim üye bulunmaktadır⁹. Ağır ceza mahkemesi başkanları, istinaf mahkemesi birinci başkanı tarafından, istinaf mahkemesi üyeleri arasından üç aylık sürelerle seçilir (CPP-245). Diğer iki üye ise istinaf mahkemesi üyeleri, istinaf mahkemesi başkanları, başkan yardımcıları, ya da asliye mahkemesi hakimleri arasından (CPP-249) atanır. Bundan başka ağır ceza mahkemelerinde seçmen listesinden kura ile belirlenen dokuz jüri üyesi görev yapmaktadır¹⁰.

Buna karşılık her istinaf bölgesinde bazı askeri suçlarla uyuşturucu madde suçlarını yargılamakla görevli özel yetkili bir ağır ceza mahkemesi kurulmuştur. Paris'te de bu kapsamda bir mahkeme bulunmaktadır. Paris'teki özel yetkili mahkemenin oluşumu, diğer istinaf bölgelerindeki özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin oluşumu ile aynıdır.

6 Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 474; Debeurain, 112.

7 Pradel, s. 77.

8 Angevin, s. 12; Bugün Fransa'da 35 istinaf bölgesi bulunmaktadır. [http://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_d%27appel_\(France\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_d%27appel_(France)), ET: 20.12.2008.

9 Fayolle, s. 65; Jüri sistemi ilk oluşturulduğunda 3 hakim yanında 12 jüri üyesi yer almaktaydı. Bu sistem yaklaşık 150 yıl devam etti. Konuyla ilgili yapılan ilk değişiklik 25 Kasım 1941 tarihinde yapıldı. Bu değişiklikle jüri üyelerinin sayısı 6 ya düşürüldü. İkinci dünya savaşından sonra 20 Nisan 1945 tarihinde sayı yediye çıkartıldı. Son olarak 1959 yılında jüri üyesi sayısı dokuza çıkartıldı ve halen aynı sayı devam etmektedir. Vernier-Peyrot, s. 26.

10 Lombart, s. 36; Jüri sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Taşkın, s. 21-54.

Diğerlerinden farklı olarak Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi ülkedeki terör suçlarını yargılamakla görevli tek mahkemedir (CPP-706-17)¹¹.

Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi, normal ağır ceza mahkemelerinden iki yönden farklı bir yapıda oluşturulmuştur. Birinci farklılık, normal ağır ceza mahkemelerinde jüri de görev yaparken, Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesinin yapısında jüri yer almamaktadır¹². İkinci farklılık ise hakim üyelerin sayısıdır. Normal ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ve iki üye görev yaparken Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesinde başkanın yanında altı üye hakim (toplam yedi hakim) görev yapmaktadır (CPP-698-6)¹³.

Başkan ve altı üye hakim, Paris istinaf mahkemesinin birinci başkanı tarafından diğer hakimlerin atanmasındaki usule göre belirlenir¹⁴. Başkan ve üyelerin hepsi profesyonel ve sivil adli yargı hakimlerinden oluşur¹⁵.

2- Görev

Fransız yargı sisteminde ağır ceza mahkemeleri, ağır suçların (crime) yargılama görevli mahkemelerdir¹⁶. Fransa'da kanuna aykırı eylemler, hafiften ağıra doğru, kabahatler (contravention), suçlar (delit) ve ağır suçlar (crime) olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu suç sınıflandırması aynı zamanda bu suçların yargılama yapacak olan mahkemeyi de belirlemektedir¹⁷. Crime adı verilen ve Türkçeye ağır suç ya da cürüm olarak çevrilebilecek olan¹⁸ suçlar, ağır ceza mahkemelerinde yargılanmaktadır.

Fransız Ceza Usul Kanunu'na göre Fransız Ceza Kanunu'nun 421-1 ila 421-6 maddeleri arasında düzenlenmiş bulunan terör suçları sadece Paris'te kurulu bulunan Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanmaktadır (CPP-706-17)¹⁹. Başka bir ifadeyle Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi

11 Boulac, s. 473.

12 Guinchard ve diğerleri, s. 634; Perrot, s. 169;

13 Heraud-Maurin, s. 62; Angevin, 463;

14 Guinchard ve diğerleri, s. 634.

15 Pradel, s. 77.

16 Kernaleguen, s. 156.

17 Martinage, s. 26.

18 Ergül, s. 76.

19 Guinchard-Buisson, s. 206; Heraud-Maurin, s. 62.

ülkedeki terör suçlarını yargılamakla görevli tek mahkemedir (CPP-706-17)²⁰.

Yurt dışında işlenen suçların Fransa'da yargılanmasına ilişkin Ceza Kanunu'nda yer alan koşulları taşımak kaydıyla, yabancı ülkelerde işlenen terör suçları da Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanır (CPP, 706-16).

Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesinin kişisel yetkisi, sadece büyükleri içermektedir²¹. Terör suçunun bir çocuk tarafından işlenmesi halinde bu mahkeme değil, Paris'te bulunan çocuk ağır ceza mahkemesi görevli olacaktır²².

3- Usul

Kural olarak Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesinin görev alanına giren suçlar için ayrı bir yargılama usulü öngörülmemiştir. Buna göre tüm suçlar Fransız Ceza Usul Kanunu hükümlerine göre soruşturulur ve kovuşturulur²³. Bu bağlamda bu mahkemelerin verdiği kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvuru mümkündür. Mağdur kamu davasına katılabilir²⁴, savunma hakkı serbestçe kullanılabilir ve bir avukatın hukuki yardımından yararlanılabilir²⁵.

Terör suçlarının soruşturma ve kovuşturmasında genel yetkili soruşturma ve kovuşturma organları görev yapar. Bununla birlikte bazı istisnaların yer aldığı da görülmektedir²⁶. Bu bağlamda, özel yetkili ACM'lerde müzakere ve oylamaya sadece başkan ve üye hakimler iştirak ederler. Jüriyle ilgili hükümler uygulanmaz. Oylamada basit çoğunlukla karar alınır²⁷. Özel yetkili ACM'nin duruşmaları kural olarak kamuya açıktır. Ancak milli savunma sırlarının ifşa olması riski varsa duruşmanın kamuya kapatılması mümkündür²⁸.

20 Pradel, s. 77; Stefani-Levasseur-Bouloc, s. 474.

21 Corrine, s. 249.

22 Angevin, 56.

23 Saas, s. 335; Heraud-Maurin, s. 62.

24 Guinchard ve diğerleri, s. 636.

25 Saas, s. 335.

26 Heraud-Maurin, s. 62.

27 Angevin, 56.

28 Saas, s. 334.

Terör suçlarının araştırılmasında ve soruşturulmasında görev alacak polisler, Paris İstinaf Mahkemesi Başsavcısı tarafından, terörle mücadele konusunda özel olarak görevlendirilmiş polisler arasından seçilir. Bunlara bir numara verilir ve görevlendirilmeleri ve görevden azledilmeleri bu numara üzerinden yapılır. Yine tanık olarak dinlenmeleri gerektiğinde bu numara üzerinden dinlenirler (CPP-706-24). Terör suçlarının soruşturmasında görev alan adli kolluk görevlileri bu konuda açıklama yapamazlar (CPP-706-24).

Gözaltı süreleriyle ilgili de genel usul kurallarından ayrılan hususlar bulunmaktadır. Terör suçlarında bir kişinin tutuklanmak ya da serbest bırakılmak üzere hakim önüne çıkartıldığı zamana kadar geçen gözaltı süresi, Kıta Avrupası'ndaki en uzun süre Fransa'dadır²⁹.

Fransa'da normal soruşturmalarda gözaltı süresi 24 saat olup bu sürenin 48 saate kadar uzatılabilmesi mümkündür. Ancak suçun terör suçu olması durumunda, terör şüphelileri hakim önüne çıkartılmadan önce 6 güne kadar gözaltında tutulabilmektedir³⁰. Gözaltı süresinin uzatılması önce 96 saate (4 güne) kadar, ardından da 144 saate (6 güne) kadar şeklinde iki ayrı kararla uzatılabilir. Uygulamada, terör suçlarında gözaltı süresi çok defa 4 güne kadar uzatılmaktadır. Terör şüphelilerinin 6 güne kadar göz altında tutulmaları 2006 yılında mevzuata dahil edilmiştir. Bu yetki ancak dosyanın çok karışık olması, uluslararası işbirliğinin zorunlu olması ya da ciddi bir terörist saldırı riskinin olması hallerinde kullanılabilir³¹.

Bundan başka polis, gözaltının sonlandırılması ve gözaltındaki kişinin hakim önüne çıkartılması amacıyla yapılacak işlemler için 20 saatlik bir ek süreye sahiptir. Ancak bu 20 saatlik süre içinde polis şüpheliyi sorgulayamaz. Bu sadece şüphelinin hakim önüne götürülmesi için kullanılabilir bir süredir. Fransız Ceza Usul Kanunu'na göre gözaltı süresinin uzatılmasına izin vermeden önce adli otoriteler (uygulamada soruşturma hakimi ya da özgürlükler ve tutuklama hakimi) şüpheliyi görmek zorundadır. Ancak yetkili makamlar gözaltı süresinin uzatılmasından önce şüpheliyi bulunduğu yere giderek görmeyi tercih etmektedir³².

Fransız Ceza Usul Kanunu'na göre terör şüphelileri de diğer şüpheliler gibi, gözaltına alınmalarının sebebi konusunda bilgilendirilme, sağlık

29 İspanya 5 gün, İtalya 5 gün, Danimarka 3 gün, Norveç 3 gün, Almanya 48 saat. Human Rights Watch, s. 61.

30 Human Rights Watch, s. 61.

31 CPP-706-88.

32 Human Rights Watch, s. 61.

kontrolünden geçme ve gözetimine alındığının birilerine haber verilmesi hakkına sahiptir (CPP-63). Ancak terör şüphelileri istedikleri doktor tarafından muayene edilme hakkına sahip değildir. Yine savcı, iletişim kurulmasının yürütülen soruşturmaya zarar vermesi söz konusu ise, soruşturmayı yürütmekle görevli adli polisin talebi üzerine şüphelinin bir yakınına bilgi verilmesi hakkını reddedebilir³³.

Avukata erişim konusunda da terör şüphelileri için bazı sınırlamalar öngörülmüştür. Diğer şüpheliler gözetimin başında istedikleri ya da görevlendirilecek bir avukatla görüşme hakkına sahipken, terör şüphelileri ancak 72 saat (3 gün) sonra bir avukatla görüşme hakkına sahiptir³⁴. Şayet hakim, 72 nci saatin bitimine yakın bir zamanda gözetim süresini uzatmışsa, bu halde avukatla görüşme hakkı 96 nci saatin bitimine ertelenebilir. Yine avukatın her ziyareti 30 dakika ile sınırlıdır. Avukat müvekkiline karşı yürütülen soruşturmaya zarar verecek detay açıklayamaz. Avukat dosyaya ancak soruşturma hakimi önündeki birinci duruşmadan 3 ya da 4 saat önce erişebilir. Gözetimine alınan terör şüphelileri avukatın yokluğunda sorgulanırlar. Ayrıca bunlar sessiz kalma haklarının olduğu konusunda bilgilendirilmezler³⁵.

Tüm soruşturmalarda polis sorgusunun belirli bir süresi varken, terör suçlarında - iki sorgu arasındaki dinlenme süresi de dahil olmak üzere - sorguyla ilgili hiç bir sınırlama bulunmamaktadır³⁶.

05.03.2007 tarihli ve 153 (2007-291) numaralı Kanununun 14. maddesiyle Fransız Ceza Usul Kanunu'nun 64-1 maddesinde yapılan değişiklikle, kolluk tarafından gerçekleştirilen tüm sorgu işlemlerinin sesli ve görüntülü olarak kayıt altına alınması hükme bağlanmıştır. Ancak terör suçlarının soruşturması bundan istisna tutulmuştur (CPP-64-1). Yine aynı Kanununun 15 inci maddesiyle Fransız Ceza Usul Kanunu'nun 116-1 inci maddesi değiştirilmiş ve sorgu hakimi önündeki işlemlerin sesli ve görüntülü olarak kaydı zorunlu hale getirilmiştir. Aynı şekilde terör şüphelilerinin sorgu hakimi önündeki işlemleri bundan müstesna tutulmuştur³⁷.

Fransa'da terör suçlarından gözetiminde bulunan şüphelilerin haklarıyla ilgili sınırlamaları özetlemek gerekirse,

33 CPP-63-2.

34 CPP-63-4.

35 Human Rights Watch, s. 63.

36 Human Rights Watch, s. 63.

37 CPP-116-1.

- 1-Avukata oldukça geç ve sınırlı bir erişim hakkı,
- 2- Sessiz kalma hakkıyla ilgili bilgilendirilme yok,
- 3- Güçlü olasılıkla yakınına haber verme yok,
- 4- Sorgu süresi sınırsızdır³⁸.

Fransa'da terör suçlarından yargılanan şüphelilerin tutukluluk süreleri de normal suçlara göre daha uzundur. Ağır cezalı diğer suçlar için tutuklama süresi kural olarak en fazla 1 yıldır. Ancak 6 ay süreyle tutukluluğun uzatılmasına karar verebilir. Aynı şekilde bir kez daha 6 ay uzatma kararı verilebilir. Şu halde ağır cezalı normal bir suç için tutukluluk süresi uzatmalarla birlikte en fazla 2 yıl olabilir. Ancak bu süre işlendiği iddia edilen suç için öngörülen hapis cezasının 20 yıldan az olması hali için geçerlidir. Eğer işlendiği iddia edilen suç için öngörülen hapis cezası 20 yıldan fazla ise bu halde tutukluluk süresi 3 yıla kadar uzatılabilir. Şayet işlendiği iddia edilen suç bir terör suçu ise, yukarıda belirtilen 2 yıllık süre 3 yıla, 3 yıllık süre de 4 yıla kadar uzatılabilir. Bundan başka bazı koşulların varlığı halinde terör suçlarında tutuklama 4 er aylık süreyle iki defa daha uzatılabilir. Bu durumda terör suçlarında tutuklama süresi en fazla 56 aya kadar uzatılabilmektedir³⁹.

Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen kararların kanun yolu denetimine de değinmek gerekir. Fransa'da istinaf mahkemelerinin kurulması 1804 yılına kadar uzanmaktadır. Birçok reform geçiren istinaf mahkemeleri, 1958 reformları ile bugünkü yapısını almıştır. Bu sisteme göre Fransa'da 35 adet (5'i deniz aşırı bölgelerde) istinaf mahkemesi bulunmaktadır⁴⁰.

Fransa'da 16 Haziran 2000 tarihine kadar, ağır ceza mahkemelerinin verdiği kararlara karşı istinaf kanun yoluna gidilemiyor ve sadece Yargıtay'a temyiz yoluna başvurulabiliyordu. Ancak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 7. protokolünün 2. maddesinde düzenlenen cezalandırılmaya ve suçlanmaya karşı iki dereceli yargılanma hakkı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları çerçevesinde Fransa, yargı sistemini bu ilkeye uyarlamak amacıyla ağır ceza istinaf mahkemelerini kurmuştur⁴¹.

38 Human Rights Watch, s. 64.

39 http://fr.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9tention_provisoire_en_France.
ET:07.03.2011.

40 [http://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_d%27appel_\(France\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Cour_d%27appel_(France)), ET: 03.03.2011.

41 Guinchard ve diğerleri, s. 593.

Aslında ağır ceza istinaf mahkemeleri, hiyerarşik olarak bir yüksek mahkeme değildir⁴². Bir bölgedeki ilk derece ağır ceza mahkemesi tarafından verilen karar, bir başka bölgedeki yine ilk derece ağır ceza mahkemesi tarafından, ancak istinaf ağır ceza mahkemesi sıfatıyla yeniden incelenmektedir⁴³. İstinaf ağır ceza mahkemesi başkanı ve üyeleri normal ilk derece ağır ceza mahkemesi başkan ve üyeleridir⁴⁴. İstinaf ağır ceza mahkemesi, bir başka ilk derece ağır ceza mahkemesi tarafından sonuçlandırılan davayı, sanki hiç incelenmemiş gibi, tüm yönleriyle yeniden inceler ve yeniden yargılar⁴⁵.

Bir ağır ceza mahkemesi kararına karşı istinaf kanun yoluna başvurulması halinde, istinaf yargılaması için, hangi bölgenin ağır ceza mahkemesine gönderileceğine Yargıtay Ceza Dairesi karar verir⁴⁶. Yargıtay Ceza Dairesi, davanın ilgililerinin görüşünü aldıktan sonra bir ağır ceza mahkemesini belirlemekte ve bu mahkeme istinaf mahkemesi sıfatıyla ikinci derece yargılaması yapmaktadır.

Normal ağır ceza istinaf mahkemesinde birisi başkan olmak üzere 3 profesyonel hakim ve 12 jüri üyesi bulunmaktadır. İlk derece ağır ceza mahkemesinden farklı olarak jüri üyesi sayısı 12 ye yükseltilmiştir⁴⁷. Bunun dışında jüri üyelerinin koşulları, seçilmeleri, hak ve yükümlülükleri bakımından bir fark bulunmamaktadır. Sadece nitelikli oy çoğunluğu ağır ceza istinaf mahkemesinde (10/15) olarak belirlenmiştir⁴⁸.

Terör suçlarını yargılamakla görevli Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesinin yapısı nasıl farklı ise, bu mahkemelerce verilen kararların istinaf denetimini yapacak olan istinaf ağır ceza mahkemesinin yapısı da farklıdır. Buna göre öncelikle özel yetkili istinaf ACM'lerde jüri bulunmaz, mahkeme bir başkan ve 8 üye hakimden oluşur. Başkan ve üyelerin hepsi profesyonel hakimdir⁴⁹. Başkan ve üye hakimler, alışlagelmiş usullere

42 Scarano, s. 111.

43 Perrot, s. 159.

44 Angevin, s. 464.

45 Chassaing, s. 137.

46 Guinchard ve diğerleri, s. 593;

47 Chassaing, s. 138.

48 Scarano, s. 111; Angevin, s. 470.

49 Heraud-Maurin, s. 62.

göre⁵⁰ profesyonel adli yargı sivil hakimleri arasından belirlenir⁵¹. Paris Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen kararın istinaf yargılamasının, hangi özel yetkili istinaf ACM'de yapılacağına Yargıtay Ceza Dairesi karar verir⁵².

II- Türk Yargı Sisteminde Özel Yetkili Mahkemeler

A. Genel Olarak

Günümüzde karmaşık nitelikteki uyuşmazlıkların daha etkin ve hızlı soruşturulması ve kovuşturulması için uzmanlaşmış hâkim ve savcıların görev yaptığı ihtisas mahkemelerinin kurulması genel kabul gören bir yaklaşım olmuştur. Bu amaçla Ülkemizde çok sayıda ihtisas mahkemesi ya da mahkemelerin ihtisas daireleri görev yapmaktadır.

Terör suçları da gerçekleştirilen eylemler, finans kaynakları, örgüt içi iletişimi, uluslararası ilişkileri ve personel yönetimi bakımından oldukça karmaşık bir yapının varlığını ortaya koymaktadır. Ülkemiz, uzun yıllar boyunca terörle mücadele etmek durumunda kalmıştır. Diğer mücadele yöntemlerinin yanında, terör suçlarının soruşturulması ve kovuşturulması için özel mahkemeler kurulmuştur.

15.03.1973 tarih ve 1699 sayılı Kanunla Anayasanın 136 ncı maddesinde yapılan değişiklikle terör suçlarının yargılanması amacıyla Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemelerle ilgili diğer hususlar 1773 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemesi Kanunu ile düzenlenmiştir. Ancak bu Kanun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve 11.10.1976 tarihinde bu mahkemeler ilga olmuştur. 1982 Anayasasının 143 üncü maddesi ile Devlet Güvenlik Mahkemeleri yeniden kurulmuş ve 01.04.1984 tarihinden itibaren faaliyete başlamıştır⁵³.

2004 yılına kadar Devlet Güvenlik Mahkemeleri olarak adlandırılan mahkemeler, terör suçlarının soruşturulmasında ve kovuşturulmasına görev almıştır. Ancak Devlet Güvenlik Mahkemeleri 07.05.2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunla gerçekleştirilen Anayasa değişikliği ile ilga edilmiştir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250 ve devamı maddeleriyle, kamuoyunda özel yetkili mahkemeler olarak adlandırılan ağır ceza mahkemeleri terör suçlarının soruşturulması ve kovuşturulmasıyla görevlendirilmiştir.

50 Guinchard ve diğerleri, s. 634.

51 Pradel, s. 77.

52 Angevin, s. 460.

53 Kunter-Yenisey-Nuhoğlu, s. 197.

Bu mahkemelerin oluşumu, görev ve yetkileri, yargılama usulü ve kanun yolu incelemesine ilişkin aşağıda daha detaylı inceleme yapılacaktır.

B. Oluşum

Türk yargı sisteminde ağır ceza mahkemelerinin oluşumu 5235 sayılı Kanunla düzenlenmiştir. Buna göre ağır ceza mahkemeleri bir başkan ile yeteri kadar üyeden oluşur, bir başkan ve iki üye ile toplanır(5235-9).

Terör suçlarının yargılanmasıyla görevli ağır ceza mahkemeleri de normal ağır ceza mahkemeleri ile aynı olup bir başkan ile yeteri kadar üye hakimden oluşur. Mahkeme bir başkan ve iki üyenin katılımıyla toplanır.

Bu mahkemelerin kurulması Adalet Bakanlığının teklifi üzerine, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca, yargı çevresi birden çok ili kapsayacak şekilde belirlenir⁵⁴. Burada özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin kuruluşu bakımından diğer mahkemelerden bir farkı olmamakla beraber, yargı çevresi bakımından bir farklılık bulunmaktadır. Özel yetkili ağır ceza mahkemeleri daha geniş yargı çevresine sahip mahkemelerdir. Gelen iş durumuna göre, aynı yerde birden çok ağır ceza mahkemesi, HSYK'ya kurulabilir. Bu durumda mahkemeler numaralandırılır.

C. Görev ve Yetki

Ağır ceza mahkemeleri genel olarak ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla görevlidir - (5235-12).

Özel yetkili ağır ceza mahkemeleri ise, örgütlü uyuşturucu suçları, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerini aklama suçu, haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlar ile devletin güvenliğine, anayasal düzenine, milli savunmaya ve devlet sırlarına karşı casusluk suçlarını yargılamakla görevlidir.

Buna ilave olarak 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 9 uncu maddesi ile terör suçlarının yargılanması da özel yetkili ağır ceza mahkemelerine verilmektedir⁵⁵.

54 Halen Adana, Ankara, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, İzmir, Malatya ve Van illerinde özel yetkili ağır ceza mahkemesi kurulmuş bulunmaktadır.

55 Söz konusu madde hükmü "Bu Kanun kapsamına giren suçlarla ilgili davalara, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250 nci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen ağır ceza mahkemelerinde bakılır." şeklindedir.

Sayılan bu suçları işleyenlerin sıfat ve memuriyetleri ne olursa olsun özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yarganırlar. Normalde memur ve kamu görevlilerin yargılanmalarında, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerin Yargılama Usulü Hakkında Kanunda belirtilen idarî prosedürler uygulanırken, yukarıda sayılan suçların işlenmesi halinde 4483 sayılı Kanun uygulanmayacaktır.

Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay'ın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler ile askerî mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler saklıdır. Bu suçları işleyenlerin sayılan mahkemelerde yargılanmaları öngörülmüş ise, özel yetkili mahkeme değil, belirtilen mahkeme tarafından yarganırlar. Örneğin, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yapacağı yargılamaların konusunu oluşturan fiiller madde bakımından CMK'nin 250 ve devamı maddelerine göre görevlendirilmiş olan özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin görev alanına girse dahi, özel kanun hükmü gereği bu yargılama Anayasa Mahkemesi tarafından yapılacaktır⁵⁶.

Bir diğer istisna da çocuklarla ilgilidir. Buna göre çocuklar, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılanamazlar ve bu mahkemelere özgü soruşturma ve kovuşturma hükümleri çocuklar bakımından uygulanmaz. Özel yetkili mahkemelerin görev alanıyla ilgili bu düzenleme, Yargıtay tarafından da titizlikle gözetilmektedir⁵⁷.

CMK'ya göre her mahkemenin bir yargı çevresi bulunmaktadır. Genellikle mahkemelerin yargı çevresi bulunduğu il ya da ilçenin mülki sınırlarının içinde kalan bölgedir. Buna karşın özel yetkili ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi birden çok ili kapsayacak şekilde öngörülmüştür⁵⁸.

56 Özbek, s. 802.

57 Delilleri tartışıp eylemi niteleme görevinin 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250'inci maddesi uyarınca 'Bazı Suçlara ilişkin Muhakemeye Yetkili Erzurum 2. Ağır Ceza Mahkemesine' ait olması karşısında, görevsizlik kararı verilmesi yerine yazılı şekilde hüküm kurulması, ... bozulmasına, (10. Ceza Dairesi E:2004/7454 K:2005/14913 T:09.11.2005).

58 Kurulan bu ağır ceza mahkemelerinin yargı çevreleri;

Adana: Adana, Aksaray, Gaziantep, Hatay, Mersin, Karaman, Kilis, Konya, Niğde, Osmaniye,

Ankara: Ankara, Afyon, Amasya, Bartın, Bolu, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Karabük, Kayseri, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kütahya, Nevşehir, Samsun, Sinop, Tokat, Yozgat, Zonguldak, Düzce,

D. Usul**1- Soruşturma Usulü**

Terör suçlarının soruşturulması ve kovuşturulmasında kural olarak normal suçlarla ilgili hükümler uygulanır. Ancak bunun bazı istisnaları öngörülmüştür. Burada usulle ilgili bu istisnalara değinilecektir.

Öncelikle normal suçların soruşturulması savcı ya da onun talimatıyla adli kolluk tarafından yapılırken, terör suçlarının soruşturması Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel olarak bu suçları soruşturmak ve kovuşturmakla görevlendirilen Cumhuriyet savcılarınca “bizzat” yapılır. Özel yetkili savcılar, cumhuriyet başsavcılığınca, özel yetkili ağır ceza mahkemelerinden başka mahkemelerde görevlendirilemezler.

Terör suçlarının, memur ve kamu görevlileri tarafından işlenmesi halinde doğrudan soruşturma başlatılabilir⁵⁹.

Soruşturma sırasında hakim tarafından karar verilmesi gereken hallerde bu kararlar, özel yetkili ağır ceza mahkemesinin üye hakimi tarafından, aksi halde adli yargı hakimlerince verilir.

Özel yetkili savcı, soruşturmanın gerekli kıldığı hallerde, suç mahalline ya da delillerin bulunduğu yerlere giderek soruşturma yapabilir. Suçun ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerin dışında işlenmesi halinde, suçun işlendiği yer cumhuriyet savcısından da soruşturma yapılmasını isteyebilir. Bu durumda ilgili savcılar bu soruşturmaları ivedilikle yapmak zorundadırlar.

Normal suçların soruşturulmasında gözaltı süresi 24 saattir. Ancak toplu olarak işlenen suçlarda delillerin toplanmasında güçlük olması ve şüpheli

Diyarbakır: Diyarbakır, Batman, Bingöl, Mardin, Siirt, Şırnak, Şanlıurfa,

Erzurum: Erzurum, Ağrı, Ardahan, Artvin, Bayburt, Erzincan, Giresun, Gümüşhane, Iğdır, Kars, Ordu, Rize, Sivas, Trabzon, Tunceli ilinin Pülümür ilçesi,

İstanbul: İstanbul, Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Yalova,

İzmir: İzmir, Antalya, Aydın, Burdur, Denizli, Isparta, Manisa, Muğla, Uşak,

Malatya: Malatya, Adıyaman, Elazığ, Kahramanmaraş, Tunceli (Pülümür İlçesi hariç)

Van: Van, Bitlis, Hakkari, Muş illerini kapsamaktadır.

59 Özbek, s. 803.

sayısının fazla olması hallerinde her seferinde bir günü geçmemek kaydıyla gözaltı süresi toplam 4 güne kadar uzatılabilir.

Terör suçlarının soruşturulmasında ise gözaltı süresi 48 saattir. Olağanüstü hallerde gözaltına alınan kişiler için gözaltı süresi 7 güne kadar uzatılabilmektedir. Ancak gözaltı süresinin 7 güne kadar uzatılabilmesi için cumhuriyet savcısının talebi ve hakim kararı gerekmektedir. Yine bu uzatma kararının verilebilmesi için hakimin şüpheliyi dinlemesi şarttır. Burada belirtilen sürelerin en fazla verilebilecek süreler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, her durumda mutlaka en fazla sürenin verilmesi gerekliliği yoktur. Sürelerin ihtiyaca hizmet edebilecek kadar uzatılması yeterlidir; mutlaka maksimum sürelerin kullanılmasına gerek bulunmaz⁶⁰.

CMK'nın 95 inci maddesine göre normal suçlarla ilgili olarak yakalanan ya da göz altına alınan şüphelilerin durumu, bir yakınına ya da belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir. Buna karşın Terörle Mücadele Kanunu uyarınca, terör suçlarından dolayı yakalanan ya da gözaltına alınanların durumu savcının emriyle sadece bir yakınına haber verilir. Yakalanan veya gözaltına alınanın belirlediği bir kişiye haber verilmesi terör suçları bakımından sınırlandırılmaktadır. Böyle bir durumda terör şüphelilerinin belirlediği bir kişiye haber verilmesi, yapılmakta olan soruşturmanın amacını tehlikeye sokabilir. Bunun önlenmesi amacıyla sadece bir yakınına haber verilmesi hükme bağlanmıştır (3713-10-1-a).

Kural olarak şüpheli veya sanık soruşturma veya kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla müdafinin yardımından yararlanabilir. Yine soruşturma evresinde ifade alınması sırasında en fazla üç avukat hazır bulunabilir. Soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında avukatın şüpheli veya sanıkla görüşme hakkı, ifade ve sorgu sırasında yanında bulunma ve hukuki yardımda bulunma hakkı vardır (5271-149).

Buna karşın terör suçlarının soruşturulmasında şüpheli, gözaltı süresince yalnızca bir avukatın hukuki yardımından yararlanabilir. Gözaltındaki terör şüphelisinin müdafii ile görüşme hakkı savcının istemi üzerine hakim kararıyla 24 saat süre ile kısıtlanabilir, ancak bu süre içinde ifade alınamaz (3713-10-1-b). Yine terör şüphelisinin ifadesi alınırken en fazla bir müdafii hazır bulunabilir (3713-10-1-c). Müdafinin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma hakkı, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise cumhuriyet savcısının istemi üzerine hakim kararıyla sınırlanabilir (3713-10-1-d).

60 Özbek, s. 805.

Terör suçlarının soruşturulmasında, kural olarak müdafinin savunmaya ilişkin belgeleri, dosyaları ve şüpheliyle yaptığı konuşmaların kayıtları incelemeye tabi tutulamaz. Ancak müdafinin terör örgütü mensuplarının örgütsel amaçlı haberleşmelerine aracılık ettiğine ilişkin bulgu veya belge elde edilmesi halinde, Cumhuriyet savcısının istemi ve hâkim kararıyla, bir görevli görüşmede hazır bulundurulabileceği gibi bu kişilerin müdafine verdiği veya müdafince bu kişiye verilen belgeler hâkim tarafından incelenebilir. Hâkim, belgenin kısmen veya tamamen verilmesine veya verilmemesine karar verir(3713-10-1-e).

2- Kovuşturma Usulü

Terör suçlarının kovuşturulması aşamasında da bazı istisnalar söz konusudur.

Öncelikle diğer suçlarla ilgili olarak adli tatilde yargılama yapılmazken, başta terör suçları olmak üzere, özel yetkili ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar acele işlerden sayılır ve bunlarla ilgili davalara adli tatilde de bakılır(5271-252/1-a).

Duruşmanın yapılabilmesi için kural olarak sanık hazır bulunmalıdır. Kanunun ayrık tuttuğu haller saklı kalmak üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılmaz (5271-193/1). Buna karşın terör suçlarının yargılanmasında, bazı koşulların⁶¹ varlığı halinde, sanığın yokluğunda da yargılamaya devam edilebilmektedir.

Kural olarak mahkemeler duruşmalarını buldukları yerde yaparlar. Bazı istisnai hallerde davanın nakline ilişkin hükümler uygulanabilir. Ancak terör suçlarının kovuşturulmasında duruşmalar, güvenliğin sağlanması bakımından başka bir yerde yapılabilir.

Duruşma düzeninin sağlanmasına yönelik de özel yetkili mahkemelerin ek bazı kararlar alabilmesi mümkündür. Buna göre mahkeme başkanı, duruşmanın düzenini bozan sanığı veya müdafii duruşma salonundan çıkartabilir. Dikkat edilirse düzenlemenin uygulama alanı sanıkla sınırlı

61 a. Sanık sayısının çok fazla olması.

b. Sanıkların bir kısmının duruşmanın bazı oturumları ile ilgilerinin bulunmaması.

c. Oturumların sanığın yokluklarında yapılmasına mahkemece karar verilmiş olması

d. Sanıkların yokluklarında yapılan oturumlarda kendilerini etkileyen bir hâl ortaya çıktığı takdirde buna ilişkin söz ve işlerin esaslı noktalarının sonraki oturumlarda kendilerine bildirilmesi.

olmayıp müdafii de kapsamaktadır⁶². Yine mahkeme sanık ve / veya müdafinin diğer oturumların bir kısmından veya tamamından uzaklaştırılmalarına karar verebilir.

Terör suçlarında tutukluluk süreleri daha uzun olabilmektedir. CMK'nın 252 nci maddesinin ikinci fıkrasına göre "250'nci maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde öngörülen suçlar bakımından, Kanunda öngörülen tutuklama süresi iki kat olarak uygulanır."

Tutukluluk süresi CMK'nın 102 nci maddesinde düzenlenmektedir. İkinci fıkraya göre "ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre, zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı geçemez." Şu halde normal ağır cezalı suçlarda asıl tutukluluk süresi iki yıl ve uzatma süresi de üç yılda olmak üzere toplam tutukluluk süresi en fazla beş yıl olabilir.

Buna karşın terör suçlarında tutukluluk süreleri iki kat olarak uygulanacağından, normal tutukluluk süresi 4 yıl, uzatma süresi ise 6 yıl olmak üzere toplam 10 yıl olacaktır. Nitekim Yargıtay 9.Ceza Dairesi terör suçlarında tutuklama süresinin azami 10 yıl olabileceğine karar vermiştir.

SONUÇ

Ülkemizde 2004 yılına kadar, Devlet Güvenlik Mahkemeleri olarak adlandırılan mahkemeler terör suçlarının soruşturulmasında ve kovuşturulmasında görev almıştır.

2004 yılında Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmış ve yerine 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250 ve devamı maddeleriyle, kamuoyunda özel yetkili mahkeme olarak adlandırılan ağır ceza mahkemeleri, terör suçlarının soruşturulması ve kovuşturulmasıyla görevlendirilmiştir.

Halen Ülkemizde sekiz ilde kurulu bulunan bu mahkemeler, özellikle son yıllarda gerçekleştirilen bazı operasyonlardan sonra daha fazla gündemi meşgul etmeye başlamıştır. Tartışmalarda olayın hukuki boyutunun yanında, yapılan operasyonların içeriği, niteliği ve yöneldiği kesim göz önüne alınmak suretiyle değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada konu, Fransa ve Türkiye yargı sistemi karşılaştırılmak suretiyle, tamamen hukuki yönleriyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, hukuken yapılabilecek hiçbir hata kabul edilemez. Temel hak ve özgürlüklere orantısız biçimde müdahale edilmesi asla kabul görmez. Savunma ve avukata erişim hakkının zedelenmesi

62 Özbek, s. 813; Centel-Zafer, s. 755.

benimsenemez. Hukuk sistemlerinde tutukluluğun ceza değil bir tedbir olduğunun açıklığı karşısında kişilerin uzun süre tutuklu kalmaları tasvip edilemez. Ceza muhakemesi tedbirlerinde istisnalar ne kadar az ise, o sistem o kadar temel haklara saygılıdır.

Tüm bunların yanında, Fransa ve Türkiye sistemi açısından, somut ve güncel olaylardan sıyrılarak konuya bakıldığında, terör suçlarının soruşturulması ve kovuşturulması için, normal suçlara oranla bazı istisnai tedbirlere yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda,

- özel mahkemelerin oluşturulması,
- gözaltı ve tutukluluk sürelerinin uzatılması,
- soruşturma ve kovuşturmaların olabildiğince az ya da tek merkezden yürütülmeye çalışılması,
- gözaltındaki terör şüphelinin haklarının bazılarının sınırlandırılması,
- avukata erişim, avukat sayısı, avukatla görüşme süresi ve belgelere ulaşma hakkının sınırlandırılması,

gibi istisnalara yer verildiği görülmektedir. Bu sayılanlar, terör suçlarının soruşturulması ve kovuşturulması sırasında uygulanan istisnaların hepsi olmayıp, sadece örnekleridir.

Konunun bir de Fransa'nın ve Türkiye'nin muhatap olduğu terör riski bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir. Gerçekten de Fransa, Avrupa kıtasının ortasında, çevresi Avrupa Birliğine üye ülkelerle kaplı, sınır sorunu olmayan, etnik, bölücü, ayrılıkçı ya da ideolojik çatışmaların bulunmadığı bir ülkedir. Buna rağmen, yukarıda anlatıldığı şekilde, terör suçlarının soruşturulması ve kovuşturulmasında Fransa, önemli ceza muhakemesi istisnalarını kabul etmiş ve uygulamaktadır.

Aynı kriterler çerçevesinde Ülkemize bakıldığında, başta ayrılıkçı ve bölücü terör olmak üzere çok sayıda terör örgütünün aktif olduğu görülmektedir. Son otuz yıl PKK terör örgütüyle mücadeleyle geçmiştir. Yakın zamana kadar sıkıyönetim ve olağanüstü hal tedbirleri uygulanmıştır. Askeri darbeler yapılmış ve muhtıralar verilmiştir. Faili meçhul sayısı onbinlerle ifade edilmektedir.

Tüm bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, terör suçlarının kendine özgü ağır koşulları ve bu suçların etkin şekilde soruşturulması ve kovuşturulmasındaki zorluklar göz önüne alınmak suretiyle, bazı ceza muhakemesi tedbirlerinde istisnalara yer verilmesinin makul olduğu düşünülebilir. Ancak yasalardaki verilen istisnai yetkilerin, sadece gerekli ve

zorunlu hallerde ve orantılı kullanılmasında azami hassasiyet gösterilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

ANGEVİN Henri, La Pratique De La Cour D'assises, 4. Edition, Paris, 2005.

BOULAC Bernard, Procédure Pénale, 20. Edition, Paris 2006

CENTEL Nur- ZAFER Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 5. Bası, İstanbul 2008.

CHASSAİNG Jean-François, L'appel Des Arrêts Des Cours D'assises: Le Poids De L'histoire, La Cour D'assises, Paris 2001, p. 135-144.

CORRİNE Renault-Brahinsky, Procédure Pénale, 8. Edition, Paris 2007.

DEBEAURAIN Jean, Les Institutions Juridictionnelles, 5. Edition, Aix-En-Provence, 2006.

ERGÜL Ergin, Fransızca-Türkçe Modern Hukuk Sözlüğü, Ankara 2002.

FAYOLLE Bernard, La Procédure Criminelle Entre Permanence Et Reforme, La Cour D'assises, Paris 2001, p. 65-91.

GUİNCHARD Serge – BUISSON Jacques, Procédure Pénale, 2. Edition, Paris, 2002.

GUİNCHARD Serge - MONTAGNIER Gabriele - VARİNARD André, Institutions Judiciaires, 9. Edition, Paris, 2007.(Guinchard ve diğerleri.)

HERAUD Alain - MAURIN Andre, Institutions Juridictionnelles, 7. Edition, Paris, 2008.

Human Rights Watch, La France La Justice Court-Circuitée, juillet, 2008.

KERNALEGUEN Francis, Institutions Judiciaires, 4. Edition, Paris, 2008.

Kunter Nurullah, Yenisey Feridun, Nuhoglu Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, 16. Bası, İstanbul. 2008

LOMBART Françoise, Les Jures, Justice Représentative Et Représentations De La Justice, Paris, 1993.

MARTİNAGE Renée, Du Tribunal Criminel A La Cour D'assises, La Cour D'assises, Paris 2001, p. 25-39.

ÖZBEK Veli Özer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara 2006.

PERROT Roger, Institutions Judiciaires, 12. Edition, Paris 2006.

PRADEL Jean, Procédure Pénale, 14. Edition, Paris 2008.

REGOLI Herve, Institutions Judiciaires, 4. Edition, Paris, 2003.

SAAS Claire, Les Tribunaux Militaires En France, Juridiction Militaire Et Tribunaux D'exception En Mutation, Sous La Direction De Elisabeth Lambetr Abdelgawad, Paris 2007. s. 313-354.

SCARANO Jean-Pierre, Institutions Juridictionnelles, 9. Edition, Paris, 2008.

STEFANI Gaston - LEVASSEUR Georges - BOULOC Bernard, Procédure Penale, 19. Edition, paris 2004.(Stefani ve diğerleri...)

TAŞKIN Mustafa, Fransız Yargı Sisteminde Jüri, Terazi Hukuk Dergisi, Yıl 4, Sayı 37, Eylül 2009, s. 21-54.

VERNIER Dominique – PEYROT Maurice, La Cour D'assises, Paris 1989.